

Ngựa TRONG DÒNG CHẢY VĂN HÓA VIỆT

CON NGỰA TRONG VĂN HÓA VIỆT NAM KHÔNG CHỈ LÀ MỘT LOÀI VẬT, MÀ LÀ MỘT BIỂU TƯỢNG SỐNG ĐỘNG CỦA LỊCH SỬ, TÍN NGƯỠNG, NGHỆ THUẬT VÀ TÂM HỒN DÂN TỘC. TỪ TRUYỀN THUYẾT THÁNH GIÓNG ĐẾN TRANH DÂN GIAN, TỪ NGHI LỄ TÂM LINH ĐẾN SÁNG TẠO ĐƯƠNG ĐẠI, HÌNH ẢNH CON NGỰA ĐÃ, ĐANG VÀ SẼ TIẾP TỤC ĐỒNG HÀNH CÙNG NGƯỜI VIỆT TRÊN HÀNH TRÌNH GÌN GIỮ VÀ LÀM GIÀU BẢN SẮC VĂN HÓA. TRONG NHỊP SỐNG HIỆN ĐẠI ĐẦY BIẾN ĐỘNG, VIỆC NHÌN LẠI VÀ TRÂN TRỌNG NHỮNG BIỂU TƯỢNG VĂN HÓA NHƯ CON NGỰA KHÔNG CHỈ GIÚP TA HIỂU HƠN VỀ QUÁ KHỨ, MÀ CÒN GÓP PHẦN NUÔI DƯỠNG NHỮNG GIÁ TRỊ TINH THẦN BỀN VỮNG CHO HIỆN TẠI VÀ TƯƠNG LAI.

Trong dòng chảy dài lâu của văn hóa Việt Nam, có những hình ảnh không chỉ tồn tại như một sinh vật tự nhiên mà còn trở thành biểu tượng tinh thần, kết tinh trí tuệ, khát vọng và bản lĩnh của con người Việt. Con ngựa là một hình ảnh như thế. Không phổ biến như trâu - biểu trưng của nền văn minh lúa nước, cũng không linh thiêng như rồng, phượng trong huyền thoại, nhưng ngựa hiện diện bền bỉ, lặng lẽ mà sâu sắc trong lịch sử, tín ngưỡng, nghệ thuật và đời sống tinh thần của dân tộc Việt Nam.

CON NGỰA TRONG LỊCH SỬ DỰNG NƯỚC VÀ GIỮ NƯỚC

Từ thuở sơ khai, khi cộng đồng người Việt hình thành và phát triển, con ngựa đã gắn bó với quá trình mở mang bờ cõi, giao thương và đặc biệt là sự nghiệp giữ nước. Trong điều kiện địa hình đồi núi, trung du xen kẽ đồng bằng, ngựa trở thành phương tiện di chuyển quan trọng, nhất là trong quân sự và thông tin liên lạc.

Hình ảnh những đội kỵ binh trong các triều đại phong kiến Việt Nam tuy không đồ sộ như ở các quốc gia du mục, nhưng luôn đóng vai trò chiến lược trong những thời khắc quyết định. Ngựa gắn liền với người lính, với những cuộc hành quân thần tốc, những trận đánh bất ngờ, thể hiện tư duy quân sự linh hoạt của cha ông.

Trong tâm thức dân gian, hình ảnh Thánh Gióng cưỡi ngựa sắt, vươn mình thành tráng sĩ, đánh tan giặc Ân, đã trở thành biểu tượng rực rỡ cho tinh thần yêu nước và sức mạnh thần kỳ của dân tộc Việt. Ngựa trong truyền thuyết này không chỉ là phương tiện, mà là hiện thân của ý chí quật cường, của khát vọng bảo vệ non sông.

NGỰA TRONG TÍN NGƯỠNG VÀ ĐỜI SỐNG TÂM LINH

Trong hệ thống tín ngưỡng dân gian Việt Nam, con ngựa giữ một vị trí đặc biệt, nhất là trong tín ngưỡng thờ Mẫu và các hình thức thờ thần linh bản địa. Ở nhiều đền, phủ, hình ảnh ngựa được thờ phụng trang trọng, thường xuất hiện dưới dạng ngựa giấy, ngựa gỗ, tượng trưng cho phương tiện của các vị thánh, các đấng linh thiêng khi giáng trần hoặc tuần du.

Ngựa trong tín ngưỡng không chỉ mang ý nghĩa di chuyển giữa hai thế giới - trần gian và linh giới - mà còn biểu trưng cho sự trung thành, tận tụy, hết lòng phụng sự. Người Việt quan niệm rằng, dâng ngựa cho thánh là dâng sự chu toàn, thành kính, mong cầu bình an, hanh thông trong cuộc sống.

Đặc biệt, trong các nghi lễ hầu đồng, hình ảnh ngựa với màu sắc khác nhau - ngựa trắng, ngựa đỏ, ngựa xanh - mang những ý nghĩa biểu trưng riêng, gắn với từng giá thánh, từng miên linh ứng. Qua đó, con ngựa bước ra khỏi không gian đời thường để trở thành một phần của thế giới tâm linh phong phú, đa tầng của văn hóa Việt.

CON NGỰA TRONG VĂN HỌC DÂN GIAN VÀ BÁC HỌC

Kho tàng văn học Việt Nam, từ ca dao, tục ngữ đến văn chương bác học, đều ghi dấu hình ảnh con ngựa như một biểu tượng giàu sức gợi. Trong ca dao, ngựa thường xuất hiện cùng những chuyến đi xa, gợi nỗi nhớ nhung, chờ đợi, thủy chung:

“Ngựa hồng ai cưỡi đi đâu

Để ai ở lại đêm thâu một mình”

Ngựa ở đây không chỉ là phương tiện, mà là chứng nhân của những cuộc chia ly, của thân phận con người trong xã hội xưa.

Trong văn học trung đại, hình ảnh ngựa gắn với người trượng phu, kẻ sĩ, với chí làm trai tung hoành bốn phương. Ngựa trở thành biểu tượng của lý tưởng lập thân, lập công, gắn với tinh thần nhập thế của trí thức Nho học Việt Nam.

Đến văn học hiện đại, hình ảnh con

ngựa tiếp tục được tái hiện với nhiều lớp nghĩa mới. Trong thơ ca, ngựa có khi là biểu tượng của tự do, khát vọng bứt phá, có khi lại là hình ảnh hoài niệm về một thời quá vãng, khi nhịp sống còn chậm rãi, con người gần gũi hơn với thiên nhiên.

NGỰA TRONG MỸ THUẬT VÀ NGHỆ THUẬT TẠO HÌNH

Trong mỹ thuật truyền thống Việt Nam, hình ảnh con ngựa xuất hiện khá phong phú, từ điêu khắc đình làng, tranh dân gian đến các tác phẩm mỹ thuật hiện đại. Tranh Đông Hồ, tranh Hàng Trống từng khắc họa ngựa với nét vẽ mộc mạc nhưng sinh động, thể hiện tinh thần lạc quan, khỏe khoắn.

Đặc biệt, hình tượng “mã đáo thành công” - ngựa quay về báo tin thắng lợi - được người Việt ưa chuộng như một biểu tượng của may mắn, thành đạt. Treo tranh ngựa trong nhà không chỉ mang ý nghĩa thẩm mỹ, mà còn gửi gắm ước vọng về sự hanh thông, thuận lợi trong công danh, sự nghiệp.

Trong điêu khắc, những tượng ngựa đá trước lăng mộ, đền miếu không chỉ thể hiện uy nghi, mà còn mang ý nghĩa canh giữ, bảo hộ, thể hiện niềm tin vào sự tiếp nối giữa các thế hệ, giữa cõi sống và cõi thiêng.

CON NGỰA TRONG ĐỜI SỐNG VĂN HÓA ĐƯƠNG ĐẠI

Bước vào thời hiện đại, khi vai trò thực tiễn của ngựa trong đời sống giảm dần, hình ảnh con ngựa không vì thế mà phai nhạt. Ngược lại, nó được tái hiện dưới những hình thức mới, giàu tính biểu tượng và sáng tạo.

Trong các lễ hội truyền thống, đua ngựa

- dù không phổ biến rộng rãi - vẫn tồn tại ở một số địa phương miền núi, phản ánh dấu vết của đời sống cư dân gắn với ngựa. Trong nghệ thuật đương đại, nhiều họa sĩ, nhà điêu khắc đã khai thác hình ảnh con ngựa như một ẩn dụ cho nhịp sống hiện đại: nhanh, mạnh, nhưng cũng đầy trăn trở.

Con ngựa trong văn hóa đương đại Việt Nam còn là biểu tượng của sự chuyển động, của hành trình không ngừng tìm kiếm bản sắc giữa toàn cầu hóa. Đó là hình ảnh vừa quen vừa lạ, gợi nhắc về cội nguồn, đồng thời mở ra những suy tưởng mới về tương lai.

Ý NGHĨA BIỂU TRƯNG BỀN VỮNG CỦA CON NGỰA TRONG VĂN HÓA VIỆT

Xuyên suốt dòng chảy văn hóa Việt Nam, con ngựa hiện lên với nhiều tầng ý nghĩa: sức mạnh, trung thành, tốc độ, khát vọng vươn xa, tinh thần dấn thân và cả sự hy sinh thầm lặng. Không phô trương, không chiếm vị trí trung tâm như rồng trong huyền thoại, ngựa chinh phục lòng người bằng sự bền bỉ, tận tụy và khả năng đồng hành cùng con người trong mọi hoàn cảnh.

Chính sự hiện diện âm thầm nhưng sâu sắc ấy đã khiến hình ảnh con ngựa trở thành một phần không thể tách rời của bản sắc văn hóa Việt Nam – một bản sắc đề cao con người, trọng nghĩa tình, và luôn hướng về phía trước bằng những bước đi chắc chắn.